

de therapie, evenals ongefundeerde uitspraken van de kant van de arts, fatale gevolgen kunnen hebben voor zo'n huwelijk. Potentiële toornissen zijn levensgevaarlijk — niet voor het individuele maar wel voor het huwelijksleven! Zou men hier vaker aan denken, dan zullen potentiële klachten minder in hun betekenis en gevolgen worden onderschat.

Kinsey, A. C., W. B. Pommeroy en C. E. Martin (1948) *Sexual behavior in the human male*, W. B. Saunders Co., Philadelphia.

Levie, L. H. (1951) *Int. J. Sexol.* VI, 138.

Newman, G. en C. R. Nichols (1960) *J. Amer. Med. Ass.* 173, 33.

Strauss, E. B. (1950) *Brit. med. J.* I, 697.

Enkele sociaal-economische aspecten van de gezinsgrootte

DOOR DR A. VAN BRAAM, SOCIOLOOG TE 'S-GRAVENHAGE

De gezinsgrootte is niet alleen in bevolkingspolitieke zin een belangrijke en controversiële aangelegenheid, maar ook in de sociaal-economische politiek, als het gaat om vraagstukken van inkomensvorming en inkomensbesteding. Men denke in dit verband aan de nog steeds actuele discussies rondom de kinderbijslag, de belastingprogressie en de financiële positie der grote gezinnen in het algemeen. In de nationale en internationale gezinsorganisaties zijn de „financiële gezinslasten” of „de lasten” respectievelijk „kosten per kind” gewilde en emotioneel geladen discussie- en programmapunten. In de geïnstitutionaliseerde wereld der vrijgezellen vindt men deze thema's in spiegelbeeld terug.

Op de keper beschouwd gaat het steeds om deze kernvraag: moeten reële inkomensverschillen tussen kleine en grote gezinnen worden gemitigeerd of zelfs opgeheven („Lastenausgleich”) en zo ja, op welke wijze dient dat te geschieden? Daarbij gaat men er stilzwijgend van uit dat gezinsgrootte en reëel inkomensniveau in de sociaal-economische werkelijkheid negatief zijn gecorreleerd. Met betrekking tot deze kernvraag willen wij nu enig kwantitatief documentatiemateriaal aandragen. Wij beperken ons daarbij tot arbeidersgezinnen, waarvan het gezinshoofd werkzaam is in de industrie.

Het gemiddelde verdiende bruto-weekloon van mannelijke arbeiders van 25 jaar en ouder werkzaam in de nijverheid bedroeg in oktober 1962 ruim f 121,— (1). Dit bedrag is onafhankelijk van de gezinsgrootte. Bij de vaststelling van het bruto-weekloon wordt in ons land geen rekening gehouden met het aantal kinderen dat de arbeider tot zijn last heeft. Voor gelijke prestatie worden hoofden van kleine en van grote gezinnen gelijkelijk beloond. In de praktijk der loon- en inkomensvorming wordt echter niet alleen loon naar prestatie, maar tot op zekere hoogte ook „loon naar behoefte” uitgekeerd. Gewoonlijk geschiedt dit in de vorm van toeslagen (bijslagen, toelagen) op het brutoloon. In ons land kent men deze toeslagen als kinderbijslag, kindertoelage en gezinstoelage. Deze toeslagen berusten overwegend op wettelijke regelingen (Kinderbijslagwet, kindertoelagebesluiten), voor een klein deel worden zij op vrijwillige basis door de werkgever uitgekeerd (bijvoorbeeld bovenwettelijke gezinstoe-

lagen). In oktober 1962 bedroeg de wettelijke kinderbijslag per week voor gehuwde arbeiders in de industrie:

met 1 kind	f 4,56
met 2 kinderen	f 9,54
met 3 kinderen	f 14,52
met 4 kinderen	f 21,30
met 5 kinderen	f 28,08

Met het behoeftenelement wordt overigens niet alleen rekening gehouden aan de kant van het loon, maar ook aan de kant der loonhoudingen en der gezinsbestedingen. Bij gelijk loon neemt de loonbelasting met toenemende gezinsgrootte af. Grote gezinnen betalen, ceteris paribus, absoluut en relatief minder loonbelasting dan kleine gezinnen. Uit een onderzoek van het C.B.S. is gebleken dat ook de druk der indirecte belastingen degressief is ten opzichte van het kindertal (2). In sommige gemeenten zijn de tarieven voor gas en elektriciteit naar gezinsgrootte gedifferentieerd met de bedoeling grotere gezinnen tegemoet te komen. Op school- en cursusgeld, kerkelijke en verenigingsbijdragen, tarieven voor medische voorzieningen worden veelal gezinsreducties verleend. Buiten ons land genieten grotere gezinnen soms ook kortingen op de tarieven der openbare vervoersbedrijven.

* * *

In het algemeen kan men zeggen dat met toenemende gezinsgrootte het nominale netto-inkomen uit arbeid in loondienst (dat is het bruto-loon plus kinderbijslag minus loonbelasting, sociale-verzekeringspremies en gezinsreducties op diverse tarieven) toeneemt. Wanneer men in oktober 1962 het netto-inkomen uit arbeid in loondienst (doch zonder mederekening van de gezinsreducties op bepaalde tarieven) voor de gehuwde industrie-arbeider zonder kinderen op 100 stelt, komt men tot de volgende indexcijfers voor arbeiders met kinderen:

met 1 kind	106
met 2 kinderen	113
met 3 kinderen	120
met 4 kinderen	128
met 5 kinderen	136

De arbeider met vijf kinderen komt (gerekend naar de situatie in oktober 1962) dus wekelijks gemiddeld met 36 procent meer thuis dan zijn collega zonder kinderen.

De vraag rijst nu, of met deze 36 procent de extra kosten van vijf kinderen kunnen worden gedekt. Reeds op het eerste gezicht is men geneigd deze vraag ontkennend te beantwoorden: zie tabel 1.

Tabel 1. Netto-weekinkomen uit arbeid in loondienst van gehuwde industrie-arbeiders (oktober 1962) *

Gezinssamenstelling	Netto-weekinkomen	
	Per gezin	Per persoon
Geen kinderen	f 101	f 51
1 kind	f 108	f 36
2 kinderen	f 114	f 29
3 kinderen	f 121	f 24
4 kinderen	f 129	f 22
5 kinderen	f 137	f 20

Nu moet men eigenlijk ook nog rekening houden met het feit, dat volwassenen, wat hun consumptie betreft, „zwaarder wegen” dan kinderen, en oudere kinderen zwaarder dan jongere. Om deze verschillen te elimineren heeft men begrippen ingevoerd als „standaardpersonen” of „verbruikseenheden”. In Nederland is bij budgetonderzoekingen dikwijls gebruik gemaakt van de Amsterdamse verbruikseenhedenschaal (3a).

Bij wijze van voorbeeld is in tabel 2 van de hierboven in tabel 1 genoemde gezinssamenstellingen een mogelijke leeftijdsopbouw aangegeven. Daarbij worden dan achtereenvolgens vermeld: het aantal verbruikseenheden (V.E.) per gezin, het netto weekinkomen en het beschikbare bedrag per verbruikseenheid.

Tabel 2. Netto-weekinkomen uit arbeid in loondienst van gehuwde industrie-arbeiders (oktober 1962)

Gezinssamenstelling	Aantal V.E.	Netto-weekinkomen	
		Per gezin	Per V.E.
m+v	1,90	f 101	f 53
m+v+9	2,55	f 108	f 42
m+v+9+7	3,10	f 114	f 37
m+v+9+7+5	3,55	f 121	f 34
m+v+9+7+5+3	3,90	f 129	f 33
m+v+9+7+5+3+1	4,10	f 137	f 33

Niet alleen per persoon, doch ook per verbruikseenheid is in de grotere gezinnen dus minder beschikbaar dan in de kleinere.

Laten wij vervolgens eens nagaan wat er gebeurt met het welvaartspeil, als een arbeidersgezin zich uitbreidt. Als voorbeeld wordt ditmaal genomen een

op 25-jarige leeftijd huwende industrie-arbeider, die om de twee jaar gezinsuitbreiding krijgt. Als uitgangspunt geldt weer de situatie in oktober 1962. De inkomensontwikkeling in dit gezin zal er dan ongeveer uitzien als in tabel 3.

Tabel 3. Netto-weekinkomen uit arbeid in loondienst van een zich uitbreidend arbeidersgezin (oktober 1962)

Gezinssamenstelling	Aantal V.E.	Netto-weekinkomen	
		Per gezin	Per V.E.
m+v	1,9	f 101	f 53
m+v+2	2,2	f 108	f 49
m+v+2+4	2,6	f 114	f 44
m+v+2+4+6	3,1	f 121	f 39
m+v+2+4+6+8	3,7	f 129	f 35
m+v+2+4+6+8+10	4,4	f 137	f 31

Naarmate een arbeidersgezin ouder wordt en het aantal kinderen toeneemt daalt het bedrag dat per verbruikseenheid voor consumptie beschikbaar is. Hoewel grotere gezinnen in totaal over een groter bedrag voor consumptie beschikken dan kleinere gezinnen, is per persoon of per verbruikseenheid in de grotere gezinnen ceteris paribus minder beschikbaar dan in de kleinere. Hoe groter het gezin is, des te kleiner is het bedrag dat per verbruikseenheid ter consumptieve beschikking staat. Vele varkens maken dus inderdaad de spoeling dunner.

De sociale werkelijkheid is uiteraard gevarieerder dan de hierboven gegeven voorbeelden aanduiden. In concrete gevallen kan de situatie voor de grotere gezinnen gunstiger of ongunstiger zijn. Er zijn verschillende factoren die de inkomenssituatie der grotere gezinnen in gunstige zin kunnen beïnvloeden: positieverbetering (door scholing, ervaring, functieverandering), overwerk, het gaan verdienen van ouder wordende kinderen; er zijn ook factoren die in ongunstige zin werken: het ouder worden der kinderen als zodanig en voortgezette studie van de kinderen (door inkomstenderving en studiekosten).

Wij hebben hierboven reeds aangestipt dat de grotere gezinnen in de bestedingssfeer een aantal tegemoetkomingen en reducties genieten, welke de gezinslasten — zij het gewoonlijk in beperkte mate — verminderen. Het grootste deel van de lastenverzwaring van een groeiend gezin moet echter worden bestreden uit bezuinigingen en accentverschuivingen in de gezinsconsumptie. Als per verbruikseenheid in de grotere gezinnen minder geld voor consumptie beschikbaar is dan in de kleinere, dan moet iedere verbruikseenheid in zulke gezinnen zich, hoe dan ook, in zijn consumptieve uitgaven beperken. Een deel der voor het levensonderhoud bestemde goederen en diensten leent zich niet of slechts heel weinig voor inkrumping (het „inelastische deel der consumptie”). Dit houdt in, dat de bezuiniging zich niet evenredig over alle posten van het gezinsbudget uitstrekt. Bepaalde delen van de gezinsconsumptie worden nauwelijks, andere heel sterk getroffen. De bezuiniging uit zich dan hierin,

* Door afronding kunnen cijfers, die onderling zouden moeten „kloppen”, soms van elkaar afwijken.

Tabel 4. Verloop der absolute uitgaven gemiddeld per gezin bij toenemende gezinsgrootte (inkomensklassen f 2000 - f 8000) 1951 (3b)

Uitgavenklassen	Inkomens				
	f 2000 - < f 3000	f 3000 - < f 4000	f 4000 - < f 5000	f 5000 - < f 6000	f 6000 - < f 8000
1. Brood en gebak	+	+	+	+	+
2. Peulvruchten, grutterswaren	+	+	+	+	+
3. Aardappelen	+	+	+	+	+
4. Groenten	O	+	+	+	+
5. Fruit	+	+	—	+	+
6. Dranken	—	—	—	—	—
7. Suiker	+	+	+	+	+
8. Koloniale waren, delicatessen	+	+	+	+	+
9. Plantaardige oliën en vetten	+	+	+	+	+
10. Dierlijke oliën en vetten	O	+	+	—	—
11. Vlees en vleeswaren	—	+	+	+	+
12. Vis	—	—	O	+	—
13. Melk en melkprodukten	+	+	+	+	+
14. Kaas	—	+	+	+	+
15. Eieren	—	—	—	—	—
16. Verteringen buitenshuis	—	—	—	—	—
17. Huur	O	O	+	+	—
18. Onderhoud woning	—	+	+	+	O
19. Woninginrichting en huisraad	O	O	—	O	—
20. Verwarming en verlichting	+	+	+	+	+
21. Reiniging van woning en kleding	+	+	+	+	+
22. Huishoudelijke hulp	O	O	—	+	+
23. Planten en dieren	—	—	—	—	—
24. Kleding	O	—	+	+	O
25. Schoeisel	+	+	+	+	+
26. Lichamelijke verzorging	+	—	—	+	+
27. Gezondheidszorg	+	—	+	—	+
28. Ontwikkeling, ontspanning	—	+	—	O	—
29. Lectuur	—	—	—	—	—
30. Onderwijs, opleiding	—	+	+	+	—
31. Godsdienst	+	+	—	+	+
32. Roken	O	—	—	+	—
33. Verkeer	O	—	—	—	—
34. Verzekeringen	—	—	—	O	+
35. Liefdadigheid en geschenken	—	—	—	—	—
36. Belastingen	—	—	—	—	—

dat grotere gezinnen per verbruikseenheid óf minder kopen óf tegen gemiddeld lagere prijzen (hetgeen al dan niet met mindere kwaliteiten gepaard kan gaan).

Wij zullen nu de hier geschetste tendenties aan de hand van de uitkomsten van het nationale budgetonderzoek-1951 nader toelichten. Recentere gegevens zijn voor ons land momenteel nog niet beschikbaar; het wachten is op de uitkomsten van het budgetonderzoek der Europese Gemeenschappen dat thans aan de gang is.*

In tabel 4 hebben wij aangegeven op welke wijze de absolute uitgaven gemiddeld per gezin zich binnen een vijftal inkomensklassen gedragen bij toenemende gezinsgrootte. Het teken + houdt in dat de absolute uitgaven bij toenemende gezinsgrootte stij-

* De onderzoekingen van 1953, 1954, 1955/56 en 1959/60 hebben uitsluitend betrekking op gezinsgrootte 4.

gen; het teken — dat zij dalen; het teken O dat zij vrijwel constant zijn of geen duidelijke tendentie vertonen.

Uit deze tabel blijkt dat de uitgaven gemiddeld per gezin voor de meeste voedingsartikelen stijgen met toenemende gezinsgrootte. Alleen voor dierlijke oliën en vetten en vis blijven zij constant, terwijl voor dranken, eieren en verteringen buitenshuis een daling valt te constateren. Buiten de voeding om zijn het alleen verwarming en verlichting, reiniging en schoeisel, waarvoor de absolute uitgaven gemiddeld per gezin met toenemende gezinsgrootte stijgen. Alle overige uitgavenklassen vertonen een negatieve correlatie tussen absoluut uitgavenbedrag en gezinsgrootte of een vrijwel constant uitgavenbedrag voor alle gezinscategorieën. De negatieve correlatie is het duidelijkst bij planten en dieren, lectuur, verkeer, liefdadigheid en geschenken.

Tabel 5. Uitgavenpatroon van gezinnen van handarbeiders met een inkomen van f 4000 - f 5000, onderscheiden naar gezinsgrootte, 1951 * (3c)

Uitgavenklassen	Gezinsgrootte					
	2	3	4	5	6	7 en meer
Voeding	27	33	36	37	41	44
Woning	20	19	19	20	19	18
Reiniging, hygiëne en medische verzorging	5	6	6	6	6	6
Kleding en schoeisel	11	13	14	13	14	13
Ontwikkeling, ontspanning, verkeer, roken	14	14	13	13	10	10
Godsdienst, liefdadigheid en geschenken	4	3	2	2	2	2
Verzekeringen en belastingen	17	11	9	8	6	5
Overige uitgaven	2	1	2	2	2	2
Totaal	100	100	100	100	100	100

* De in de tabel vermelde cijfers zijn percentages van de totale uitgaven. De som der percentages kan afwijken van 100 door afronding.

De hier geschetste tendenties doen verwachten dat het uitgavenpatroon van grotere gezinnen zal verschillen van dat van kleinere gezinnen. In *tabel 5* kan men zien, in hoeverre deze verwachting althans in grote lijnen gewettigd is.

Bij toenemende gezinsgrootte blijkt de voeding een hoger percentage van de gezinsinkomsten te vragen. Dit toenemende aandeel van de voeding wordt in hoofdzaak gecompenseerd door een met de toeneming van de gezinsgrootte kleiner wordend aandeel van de uitgavencategorieën „ontwikkeling, ontspanning, verkeer en roken” en „verzekeringen en belastingen”.

Binnen de categorie „voeding” neemt bij toenemende gezinsgrootte het aandeel van de volgende uitgavenklassen en -groepen toe: brood, peulvruchten en grutterswaren, aardappelen, suiker, margarine en melk, terwijl het aandeel van de overige voedingsmiddelen daalt of gelijk blijft. Binnen het voedingsmiddelenpakket vindt bij de grotere gezinnen dus een relatieve verschuiving naar de goedkopere basisvoedingsmiddelen plaats.

Onder de niet-voedingsartikelen zijn het verwarming en verlichting, reinigingsartikelen, kinderkleding, kinderschoenen, onderwijs en godsdienst, waarvan het aandeel in de totale gezinsuitgaven bij toenemende gezinsgrootte in meerdere of mindere mate toeneemt. Ook hier gaat het voornamelijk om posten, waarvoor de uitgaven bij het groter worden van de gezinnen móeten stijgen en die zich bij bezuiniging niet of slechts in beperkte mate laten terugdringen. Wanneer met toenemende gezinsgrootte de uitgaven gemiddeld per gezin (absoluut en/of relatief) dalen kan dat betekenen, dat de gezinnen minder kopen (in kwantiteiten gezien) óf tegen gemiddeld lagere prijzen.

Uit de resultaten van het budgetonderzoek-1951 kunnen gegevens worden afgeleid met betrekking tot de door arbeidersgezinnen gekochte hoeveelheden voeding (3d). Een vermindering van de gekochte hoeveelheid per gezin treedt, in geval van

toenemende gezinsgrootte, op bij de volgende artikelen: luxe brood, gebakjes, diepvriesgroenten, druiven, aardbeien, meloenen, citroenen, sinaasappelen, bananen, bier, chocolade, roomboter, room en yoghurt. Bij de meeste andere voedingsmiddelen neemt de gekochte hoeveelheid met toenemende gezinsgrootte toe of blijft ten minste gelijk. Dit wil niet zeggen dat de gekochte hoeveelheden gemiddeld per gezin in evenredigheid met de gezinsgrootte stijgen. In vele gevallen kopen grote gezinnen weliswaar méér dan kleine, maar niet zoveel meer, als op grond van een evenredige toeneming met de gezinsgrootte zou mogen worden verwacht. Ook waar de gekochte hoeveelheid toeneemt vindt in vele gevallen een bezuiniging plaats. In hoeverre deze bezuiniging weer wordt gecompenseerd door een efficiënter voedingsmiddelengebruik in de grotere gezinnen, kan uit de beschikbare gegevens niet worden afgeleid.

In publikatie A 2 van het nationaal budgetonderzoek vindt men gegevens over de gemiddelde prijzen van voedings- en genotmiddelen gekocht door hoofdarbeidersgezinnen, onderscheiden naar inkomen en gezinsgrootte (3e). Deze gegevens zijn samengevat in *tabel 6*.

Uit deze tabel blijkt duidelijk dat in het algemeen het gemiddeld bestede bedrag per eenheid voedingsmiddelen bij de grotere gezinnen lager ligt dan bij de kleinere. Er wordt dus niet alleen bezuinigd op hoeveelheid, maar ook op prijs (mogelijk ook op kwaliteit, maar dit is uit de C.B.S.-publicaties niet af te leiden).

Samenvatting. Met toenemende gezinsgrootte neemt zowel het bruto- als het netto-inkomen uit arbeid in loondienst toe (nl. door kinderbijslag, belasting-degressie en gezinsreducties op tarieven). In de grotere gezinnen is niettemin, ceteris paribus, per persoon en per verbruikseenheid minder voor consumptie beschikbaar dan in kleinere. Dit houdt in, dat in de grotere gezinnen, vergeleken met de kleinere, op de gezinsconsumptie moet worden bezuinigd, hetgeen wordt bereikt door minder en/of tegen gemiddeld lagere prijzen (en kwaliteiten?) te kopen. Daar echter niet op alle posten van het

Tabel 6. Verloop der gemiddeld bestede bedragen per eenheid voedingsmiddelen bij toenemende gezinsgrootte bij hoofdarbeidersgezinnen met f 3000 - < f 8000 inkomen, 1951

Uitgavenklassen	Inkomensgroepen			
	f 3.000 < f 4.000	f 4.000 < f 5.000	f 5.000 < f 6.000	f 6.000 < f 7.000
1. Brood en gebak	—	—	—	—
2. Peulvruchten	O	—	—	—
3. Aardappelen	—	—	O	—
4. Groenten	—	—	—	—
5. Vruchten	—	—	—	—
6. Suiker	O	O	O	O
7. Thee	O	—	—	—
8. Koffie	—	—	—	—
9. Margarine	O	O	O	—
10. Vlees en vleeswaren	—	—	—	—
11. Vis	—	—	—	—
12. Melk	—	—	—	—
13. Kaas	O	—	—	—
14. Eieren	+	—	—	—

+ = toeneming bij toenemende gezinsgrootte; — = afnemning; O = gelijkblijven.

gezinsbudget even sterk kan worden bezuinigd, treden met toenemende gezinsgrootte relatieve verschuivingen in het uitgavenpatroon op. Daarbij stijgt vooral het aandeel van basisvoedingsmiddelen, verwarming en verlichting, reinigingsartikelen, kinderkleding en -schoeisel en onderwijs.

Summary. Some socio-economic aspects of family size. With increasing family size, both the gross and the nett income from paid employment increase (due to family allowance, tax degression and reduced rates for families). Other things being equal, however, the larger family has less money available for consumption, per person and per unit of consumption, than the smaller family. This means that larger families, as compared with smaller, must economize in family consumption; this is effected by buying less and/or at lower average prices (and qualities?). Since it is impossible to economize with equal severity in all items of the family budget, increasing family size is associated with relative shifts in the pattern of expenditure. The change chiefly concerns increased expenditure on basic foods, heating and lighting,

cleaning materials, children's clothes and footwear, and formal education.

- 1 Centraal Bureau voor de Statistiek, Sociale maandstatistiek, juni 1963, p. 238.
- 2 C.B.S., De belastingdruk op gezinnen in Nederland. Statistische en Econometrische Onderzoekingen, 2e kw. 1959, p. 42.
- 3 C.B.S., Nationaal Budgetonderzoek 1951.
  - a) Serie A, nr. 1 (Methodologische inleiding), 1953, p. 42.
  - b) Serie A, nr. 2, 1957, pp. 14/15, p. 24 en pp. 108 e.v.
Serie B 1, nr. 4, 1954, pp. 25 e.v.
Serie B 1, nr. 5, 1955, pp. 15 e.v.
Serie B 2, nr. 4, 1955.
  - c) Serie B 1, nr. 4, 1954, pp. 25 e.v.
  - d) Serie B 1, nr. 5, 1955, pp. 15 e.v.
Serie B 2, nr. 4, 1955.
Serie A, nr. 2, 1957, p. 108.
  - e) Serie A, nr. 2, 1957, p. 24/25.

Ervaringen met het gebruik van „Mark sensing kaarten“ ter verkrijging van praktijkgegevens*

DOOR DR J. Z. S. PEL, HUISARTS TE MIDDELBURG

Doordat een van de leden van de Commissie Wetenschappelijk Onderzoek vorig jaar medisch adviseur werd van een ziekenfonds, dat voor de statistische verwerking van zijn gegevens gebruik maakt van mark sensing kaarten, werd de C.W.O. in de gelegenheid gesteld enige ervaring met deze methode te verkrijgen. Met als doelstelling, na te gaan of deze werkwijze bruikbaar was voor een on-

derzoek door huisartsen, heeft de C.W.O. in 1963 in eigen kring vier proefonderzoeken met deze kaarten gedaan. Met behulp van deze kaarten kan men langs mechanische weg grote aantallen gegevens snel statistisch bewerken. De kaarten zijn ingedeeld in een van de gebruikte apparatuur afhankelijk aantal rubrieken. Per rubriek krijgt men informatie over één gegeven. Met een speciaal potlood wordt de gewenste rubriek aangestreept. De aangestreepte plaatsen worden later machinaal geponst en vervolgens worden de geponste kaarten, eveneens machinaal, gesorteerd en geteld.

* Naar een namens de Commissie Wetenschappelijk Onderzoek gedane mededeling op het achtste N.H.G.-congres te Utrecht, 30 november 1963.